

Beynelmilel iki hadise

Biri Şark'ta diğeri Garp'ta iki mühim hadise ş anda cihan efkârı umumiyesini kendine celpetmektedir.

Japonya hükümeti resmi surette bütün devletlere gönderdiği notasında yeni teşekkül eden Mançurya cumhuriyetinin istiklâlini tanıdığını haber verdi. Aynı zamanda bu hadise gerek Japonya ve gerek Mançurya'da fevkalade merasim ve tezahürat ile tesit edildi. Mançurya cumhuriyeti ile Japonya hükümeti arasında bağlanan muahede mucibince Mançurya'nın harici tehlikelere karşı mufadafası Japonya tarafından taahhüt edildiği gibi, Japonyalılara da Mançurya'da bir takım iktisadî faydalar ve imtiyazlar bahşolunmaktadır.

Malûm olduğu üzere Milletler Cemiyeti namına, vakaları mahellinde tetkik etmek üzere Mançurya'ya bir heyet gönderilmiş idi. Bu heyet hadise ve vaz'iyeti tetkik ettikten sonra Milletler Cemiyetine bir rapor vermiş; söylendiğine göre heyeti umumiyesile Japonya'nın hoşuna gitmeyen bu raporda, Çin davasını Japon menafii telif edilemek maksadile bir kompromis şekli bulmağa çalışmıştı.

Çinliler Mançurya'yi kendi vatanlarını ayrılmaz bir hissi buluyor ve bütün kuvvetlerle Japon istilasına karşı koyuyor ve Milletler Cemiyetine daima bağırıp çağırıyorlar. Anlaşıldığına göre bu heyet Çinlilerin bu hakkını esasen tanıyor; Fakat aynı zamanda Japonya'nın dahi iktisadî bağli olduğunu teslim ediyormuş. Şu takdirde tasavvur olunacak kompromis, Mançurya'yi hakikaten Çin elinde bırakmakla beraber, Japonya menfaatlarını temin edebilecek fiili bir şekil bulmaktan ibarettir.

Bundan bir kaç ay evvel mezkûr heyet tetkikatının Japonya siyaseti aleyhinde olduğu haberi matbuata geçtiği sralarda, Japonya hükümetinin Milletler Cemiyetinden çıkmak istediği ciddiyeyle şayi oldu. Şimdi ise Cemiyetin şu husustaki kararını beklemeye Japonya dünyayı olmuş, bitmiş bir iş karşısında bulundurma yoluna girmiş oldu.

Kim ne derse desin, Milletler Cemiyetinin kararı ne olursa olsun, Mançurya devleti teşekkül etmiş, Japonya'da onun resmen tanınmıştır. Japonya'nın kararı bu. Bu karar Uzak Şark'taki siyasete artık sarahet ve kat'iyet vermiş oluyor. Şöyleki Japonya Mançurya mes'alesinden dolayı her hangi müşkülâtı göz önüne almış, icap ederse, harbe bile hazırlanmıştır, demektir.

Japonya'nın bu kararı Milletler Cemiyetinin acizini gösteren yeni Avrupa hadiselerile büyük bir ahenk teşkil ediyor. Dahilinde konstitüsyon ve firka gavğalarına rağmen, Almanya hükümeti silahlanma hususunda diğer milletlerle aynı hakta olmasını isteyen bir notası ile ortalığı velleve vermiş oldu. Ya bütün

Azerbaycan'da vaz'iyet

Tebzir muhabirimizden aldığımız mektupta denildiğine göre Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde müsellah mücadeleye devam eden partizanlardan başka son bir kaç ay zarfında demir yollarına yakın mahallelerde yeni partizan grupları teşekkül etmeğe başlamıştır. Yeni partizanlar hükümetin zahire anbarlarına saldırarak kolhozlara ait emval ve emlakı yağdırmaktadırlar. Bilhassa demir yolu istasyonlarında kendini gösteren ve sık-sık yapılan bu âni taarrüpler bolşevikleri çok meşgul etmektedir. Geçen ay ortalarında Bakı yakınında bulunan Balacarı istasyonunda bir çok demir yolu anbarları partizan grupları tarafından yandırılmış ve bir kaç zahire vagonları tahrip edilmiştir. Sımalı Kafkasya'dan gelen haberler dahi orada bu kabil hadiselerin sık-sık vuku bulunduğunu göstermektedir.

İzdir muhabirimizin verdiği malumata göre Azerbaycan'ın Zeğem kazasında kolhoz teşkilatları güttüğe inhilâl etmektedir. Yalnız iki hafta zarfında bir kaç kolhoz

dağılmıştır. Mahalli hükümet ittihaz ettiği şiddetli tedbirlere rağmen inhilâl önüne geçmekten âcizdir. Kolhozları dağıtmağa çalışan köylüler bilhassa o civarda halî faaliyet bulunan partizanlardan kuvvet almaktadırlar. Bu civarın partizanları İmamverdi nam bir partizan tarafından idare edilmektedir. Kazak ve Gence partizanları ile alakalı temin eden İmamverdi grup bir müddet evvel Kara — Murat nahiyesinde çeka memurlarile şiddetli müsademe de bulunmuştur. Bundan başka Azerbaycan İcrayî Komitesi sabık azalarından Ferahî Muhtar ve akrabasından komünist Alıyayev ve diğer bir kaç mes'ul komünist İlyas komandasında bulunan Kazak partizanları tarafından katledilmiştir.

Vaktile bolşevikler tarafından Türkistan'a sürülen köylülerden Keseli Yusuf Ağa, Kepenekçi karyesinden: Abdulla, Musa ve Esmeli karyesinden Samet menafidî firare muvaffak olarak memleketlerine dönmüş ve şimdi Borçalı taraflarında partizan gruplarının başında durmaktadırlar.

Azerbaycan'da partizan hareketi

Enzeli muhabirimizin Azerbaycan'dan aldığı malumata göre Azerbaycan'ın Şeki vilayeti ile Dağistan'ın Ahti nahiyesi arasında kuvvetli partizan grupları toplanmaktadır.

Partizanlarla kuzul istila kuvvetleri arasında başlanmış olan kanlı müsademeler her gün biraz daha genişlemeğe başlamıştır.

Azerbaycan partizanlarını Rehman Bey, Dağistan partizanlarını ise Abrek Teymur Han Bey idare ediyorlar.

Partizanlar Ahti-Çay mansabı Salavat Dağ eteklerinde tecemmü etmekte, buradan Bilacık köyü bir kaç köylüleri işgal etmişlerdir.

Şayiata göre partizanlar Şeki şehrine hücumu hazırlıyorlar. Bolşevik muhafilini korku itilâ etmiştir. Mes'ul komünistler Şeki vilayetinden kaçmağa başlamışlardır. Millis kuvvetleri köylere çikmaktan imtina ediyorlar.

Haziranın nihayetlerinde Temmuz başlarında Zakatala vilayetinin Ali-Abat köylü isyan ederek komünistleri temamilik kestikten sonra kooperatifleri ve kolhozları dağıtmışlardır.

Aynı zamanda Baylakın ve Kahleranın nahiyelerinde kolhozlara mahsus bütün

ekin ve mahsullar imha edilmiştir. Nahiyeye sovyet reisi ve komünist firka kâtibi Mehmet Ali öldürülmüştür.

Köylüler bütün bu nahiyelerden ormanlara çekilmişlerdir.

Göyçay kazasının Zerdap nahiyesinde verşi vermekten imtina eden köylülerden Rüştem, Haydar, Nəcəf ve Ali seyfar mahkeme tarafından altı aydan iki yıla kadar hapsa mahkûm edilmişlerdir.

Köylüler mahkûmlerinin affedilmesini rica etmek maksadile büyük bir miting tertip ederek mahkemeye gelmişlerdir ve mahkeme reisi ile münakaşa şiddetlenmiş, mes'ele kavgaya münce olmuş. Neticede iki milis ölmüş ve mahkeme reisi de ağır surette yaralanmıştır. Hadise mahalline merkezden yeni kuvvet ve tahkik heyeti gelmiş, yeniden bir çok köylü tevkiif edilmiştir.

Azerbaycan'ın Sirvan, Lenkeran, Karabağ ve Kazak kazalarında partizanlarla kuzul Rus askerleri arasında kanlı müsademeler devam etmektedir.

Gence, Bakı, Salyan ve Şeki'de yüzlerce münavevler tevkiif edilmiştir. Tevkiif edililerin çoğu talebe, muallim ve serbest meslek erbabi gençlerdir.

devletler silahlarını azaltacak ve yahut Almanya'ya da kendi menafii ve haysiyetle mütenasip şekilde silahlanmak hakkını vereceklerdir. Almanya hükümetinin Fransa hükümetine verdiği maruf notanın muhtasar maali işte bundan ibarettir.

Almanya'daki bugünkü von Papan hükümetinin, kendine atfedilen bir tabir mucibince, iradesini teşkil eden von Schleicher'in mutadid defa vuku bulan beyanatına göre Almanya'nın bu tabii hakkı beynelmilel müesseseler tarafından tanınması bile, Almanlar bu tabii ihtiyacı bizzat kendi millî kuvvetleri ile temine çalışacaklardır. Bu beyanat aynı zamanda „Çelik miğferli"lerin defileleri gibi nümâyişler ve kruazerler inşası gibi işlerle dahi bilfiil teyit olunmuştur.

Daha ziyade bu günlerde içtima etmekte olan silahtan boşanma kongresine gönderdiği notası ile Almanya'nın diğer devletlerle muasavat hakkı kabul edilmedikçe Almanya hükümetinin mezkûr kongreye iştirak edemeyeceği bildirilmiştir.

Versailles muahedesinin mağlup devletleri silahlanma hakkında tahdit eden 5ci kısmını değiştirme tasavvurundan ibaret olan bu Berlin teşebbüsüne Londra ile

İğdir'de bir komünist yakalandı

İğdir muhabirimiz yazıyor: Bir müddet evvel burada Azerbaycan'ın Zeğem nahiyesi sâkinlerinden Seyit Habip Seyidov nam bir komünist yakalanmıştır.

Tevkiif altına alınan Seyidov, istintak esnasında açıkl yüzünden memleketten firar ettiğini ve Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde çalışan komünistlerin ahihten sefil ve perişan bir vaziyete düşerek onların da bu günlerde birer firar edileceklerini söylemişse bilahere mevkuful bolşevik casusu olduğu anlaşılmıştır.

âna kadar mahdud kalacak. Versailles muahedesinin maali budur. Almanlar işte şu maale dayanarak birer diyor ki: ya devletler silahlarını azaltınlar, ve yahutta bizde silahlanmak hakkını tanınsınlar. Bir sözle, bizi kendilerile müsavı görünsünler.

Von Papan—v. Schleicher kabinesi için silahlanma mes'alesini bu şekilde koymak, tatbik etmek istedikleri dahili siyaseti perdelemek için yapılan bir adım mıdır? Yoksa, beynelmilel vaz'iyeti bu hususta ciddi bir şey kazanmak için müsaıt mı gördüler?

Almanya sosyal-demokratlarını müteveffa Stresemann taktikine sâdik kalarak bu mes'elede şimdiki kabine hattı hareketini tehlikeli görüyorlar; bu yolun Almanya'yi siyasi teklemeğe doğru götürüreceğini beyan ediyorlar. Belkide hadisat sosyal-demokratlara daha ziyade hak verir; belkide Papan kabinesi için bu teşebbüs Almanya'yi hakkile silahlandırma bilmeden ziyade, dahildeki muhaliflerin siyasi silahlarını ellerinden almak için mühimdir. Belki bu teşebbüsünde Almanya kısmen muvaffak olacaktır, belkide anşlus (Anschluss) tecrübesinde olduğu gibi, bu defa da ric'at etmek mecburiyetinde kalır.

Fakat Avrupa'nın merkezinde cereyan eden bu hadiseleri Uzak Şark'ta cereyan eden hadise nok'tayı nazardan mütalaa edecek olursak Japonya kat'iliğinin pek psikolojik bir zamanda yürütüldüğü anlaşılır.

Zaman Mançurya istiklâlinin kökleşeceğine ve orada Japonya'nın tatbik etmek istediği siyasetine muvaffak olacağına yardımıcıdır.

Bilhassa Rusya aleyhinde bir zafer teşkil eden bu hadiseye ise, biz, Rusya mahkûmu milletler, beynelmilel siyasetin faydalı ve müsbet bir âmili olarak telakki etmekte yanılmayız.

M. E. Resul-zade

B. T. : İşbu makale yazıldıktan sonra hadiselerin cereyanı Almanya notasının beynelmilel bir ade mi muvaffakiyete maruz kalıp, bilhassa İngiltere hükümetinin şiddetli bir itirazına uğradığı ile temayüz etti. Bununla beraber hadisenin makalemizdeki tahlil nok'tayı nazardan ehemmiyeti kaybedilmiş değildir.

M. E.

Sovyetlerde vaz'iyet

Kolhoz pazarları — Enflasyonun alametleri —
— Köylünün pasif mukavemeti

„Neue Freie Presse“ gazetesi Moskva muhabiri N. Bassehas, gazetesinde „Rus köylülerin hücumu geçiyor“ başlığı altında bir yazı neşretmiş ve Sovyet Rusya'da köyle şehir münaşebetine hasrettiği bu makalenin ilk kısmını kolhoz pazarlarına tahsis edilmıştır. Makale sahibinin anlattığına göre Moskva'nın merkezinde büyük caddelerden bir az ötede yeni tahta tezgâhlar peyda olmağa başlamıştır. Tezgâhlar üzerinde kırmızı yaftalardan ve galabalıklan anlaşıyor ki burası kolhoz pazarıdır. Meydana pek az erzak olmasın rağmen, bir faaliyet göstermiş gibi kaynaşan ehalinin ve pazar olmanın çok uzak olan „kolhoz pazarlarının“ bu iptidai manzarasını görünce, insan büyük bir tezzatla karşılıyor: Ural ve diğer bir çok sanayi minalarında muazzam müesseseler yapmağa gayret eden bir memleket, orta asir ticaret usulüne rucu ediyor. Endüstri ve sanayi memleketinde olması lazım gelen serbest mal ihtihabı, ticaret, vasıta ve teknikinde hüsnü gelen yenilikler yerine açık havada tahta tezgâhlar... İşte Sovyetlerin ticareti! Köylülerin sınırlarını kırarak bir parça et ve bir kaç yururtayı satmak için Moskva'ya kadar geliyor. Hükümet bu suretle ehalinin hiç olmazsa erzakla temin edilebileceği kanaatinde.

Bassehas'a göre, şimdi Sovyetlerde yekdiğeri eleştiriyen karşı karşıya iki muhassın silmiş duruştun: sanayi proleterleri ve köylüler.

Şimdiki vaziyette iktisadi harp meydana da taarrüz hamlesi köylüdedir. Bu tedrici köylü taarrüzü önünde sanayi proleterleri ric'ata mecbur olmuştur. Kolhoz pazarları köylünün taarrüzünü nisbeten örtmek ve bastırma niyetinde vücutte getirilmiştir.

Kolhoz pazarlarında fiyatlar çok yüksektir. Bu yüksek fiyatlardan daha fazla mütazarrın olanlar gerek siyaseten ve gerekse iktisaden ileri gelen şehir ehalişidir. Mamafı, enflasyon unsuru amelinen de bütçesine girmiştir. Şöyleki, amelere mahsus fabrika dükkanlarında maşalar aynı kaldığı halde fiyatlar gittikçe yük-

selmek üzredir. Hükümet köylüye ekmeğe kadar bir „ticaret serbestisi“ vermiştir. Bununla beraber proleter hükümeti cephesini elden vermemiş, yani Kanunî Saninin 15ine kadar, tabiri dilerse, hükümet borçlu olduğu hububat temin edeceği tarihe kadar köylünün hububat satmasını menetmiştir. Şimdiki köylü hükümetin her buğday putuna 1—2 rubleye kadar ayır. Fakat diğer taraftan bir kilo et mukabilinde ehaliden 17 ruble almaktadır bir mazur yoktur.

Pazarlara erzak getiren köylüler, mukabilinde para değil, eşya ve diğer zarurî mallar almak istiyorlar ve erzağı da ancak hükümetten, azda olsa, eşya ve mal aldıkları zamandır ki pazarlara getiriyorlar.

Umumi ziraat işlerine gelince, Bassehas'a göre, bu sene ziraat planı tehlike karşısında bulunmuş ve geçen seneye nisbeten 15 Ağustos kadar 10 milyon hektar az hububat ekilmiştir. Ekin işleri bu derece gerik enen işleri dahi iyi ve memnuniyetbahş olmamıştır.

Makalesinin sonunda bir kaç aydan beri müzmin bir hastalık haline gelen hububat ve saire hırsızlıktan ve küllüvi idamlardan bahseden muhabirin fikrine köyle hala eskisi gibi bir vütkandan farklı değildir. Her an bir tehlike teşkilüne amadedir. Rus köylüleri şimdiye kadar hala müteşekkil bir hale gelememiş, iktisadi davasına siyasi bir şekil verememiştir. Binaenaleyh Sovyet hükümeti için belli başlı bir tehlike teşkil edecek bir vaziyette değildir. Mamafı köylünün siyaseti yerine elinde olma keskin bir silâhi vardır, kendisi iktisadi kuvvetle birdenbire şehre karşı pasif bir mukavemet göstermek istefidir. Bu tarz mukavemetin eskertiyeli kendisinin nihai pahasına mal olduğunu bildiği halde, köylü şehrin candanları olan midense darbe endirecek olan ve silâhını elinde çok sıkı tutmaktadır.

Sovyet hükümeti Lenin'in devletçilik hikmetine rucu ediyor. Lenin vaktinde demisti ki Rus köylüsünün iki ruhu vardır. Bunlardan bir asirleri boyunca taziyi görmüş, sosyalizme sempati besler, diğer sübzün ve buğday satıcısının ruhudur, ki ser-

Stalin'in vaz'iyeti sarsıyormu?

„Daily Mail“ gazetesi Moskva muhabirinin verdiği habere göre, Sovyet Rusya ve erkânı arasında bu yakın aylarda bazı mühim tebeddüller beklenmektedir. Deveren eden sayılara bakılırsa Stalin'in yerini Vorosilof edecek ve mevki başına gelince Sovyet siyasetini ezri bir tebeddülle tabi tutacakmış. Muhabirin kayettiğine göre Sovyet sanayinin gündün güne berbat bir vaz'iyet almış, güttükçe artan erzak buhranı ve buhran fetresesinde amelilerin küllüvi akın yapması birikalari bırakarak köylere bir suretle gerekleri haller Sovyet erkânı arasında büyük bir hoşnutsuzluk hüsnü gelmiş ve netice itibarile diktatör Stalin'in vaz'iyetini oldukça sarsılmıştır.

Kollektivize siyaseti iflas etti

Moskva gazetelerinde okunduğuna göre Sovyet İcraiye Komitesi ve komünistler her yeni kollektivize siyasetinin tamamen iflas ettiğini gösterir bir resmi tebliğ neşretmiştir. Sovyet baş müesseselerinin mezkûr tebliğinde denildiğine göre tebliğin neşri gündün itibaren her köylü istediği anda kolhoz teşekküllerinden çıkmak hakını ziraat için kendisine erzak almak hakını bul buluncaktı. Bundan başka tebliğde kolhozlardan çıkacak ve ferdi ziraatla istigal edecek köylülere hükümet tarafından nakdi yardımla buluncacağı ve ferdi ziraat ilerletmek maksadile hususi hükümet komisyonları vücutte getirileceği dahi ayrıca kaydedilmektedir.

best ticaretle, ferdi ziraat üsullerine can atar. Binaenaleyh Sovyet rejimi ancak köylü ile bir lisan ve anlaşma yolu bulduğu takdirde bir hayatını tahti emniyetine alabilir.

Şimdiki Sovyet reulü bu kabil lisan ve anlaşma yolu pazarlarına vücut vermekte bulunmuştur. Fakat şimdilik köylünün bu tarz anlaşmadan memnun kaldığını gösterecek alametler yoktur.

Bir sovhozun hâli

„Köminist“ gazetesinin (Nr. 193) muhabir mektubuna istinaden verdiği malumata göre Azerbaycan'ın en büyük hüsnü bat sovhozlarından sayılan „Orconokidze“ bat sovhozunda hububat planı tamamen bozulmuştur. Mes'uliyetsizlik, rehbersizlik, serhoşluk, emek intizamının bozulmuşu, ziyancılık gibi haller sovhoz berbat bir hale getirmiştir. Bakımçılık ve idaretsizlik yüzünden traktörlerin hemen hepsi bozulmuş ve den traktörlerin bir hale gelmiştir. Sovize yaramaz bir hale gelmiştir. Sovize hozda çalıştırılan 63 traktörden ancak 14ü az çok çalıştırılacak bir vaz'iyettedir. Gerek ekin ve gerekse hasat planı tahminen yüzde 32 nisbeten ancak ikmal edilmiştir. Mütebaki kısmının ne olacağını düşünen yoktur. Midir muavini iş zamanı amelileri başına toplayarak serhoşluk yapmağa meşgul bulunuyor. Gene ihmalkârlik yüzünden toplanmış hububatın her gün caldığına dikkat ediliyor. Bir ay zarında zaten noksan olarak toplanan mahsûlün takriben yarısı çalmıştır. Hırsızları arayan soran yok. Mahsûlün bir kısmı caldığı gibi bir kısmı da açık havada birakıldığı için yağmur altında çürütülmüş. Netice şuki 9,829 hektar hububat etkin sovhoz çok az bir sey toplaya bilmiş ve bu yüzden planı ikmal edememiştir. İşte sovhozun ekin ve hasat işleri bu vaz'iyette iken kooperatifi ve lokante gibi müesseseler de berbat bir vaz'iyettedir. Kooperatif malları sovhoz işçilerine verilmeyerek komu köyle yüksek fiyatla satılmış ve bunun hesabını soran olmamıştır. İsrat, ruşyet, mes'uliyetsizlik her tarafta ihate etmiştir.

Sovhoz baş müdürlerinin himaye ve yardımı ile sovhoz sokulan „kolkolca“lar ziyancılık yapmaktan bir an geri durmuyorlar. Bunlar diğer işçileri de berbat ediyorlar. „zehirlemiş“ ve işçilerin kendilerine taraftarı grup vücutte getirmeye muvaffak olmuşlardır. Buna karşı sovhozun kırık sümbesi tamamen lakayt kalmış ve „hükümetin mütevecçisi“ bu hareketin önüne geçememiştir. Gazette, Sovyet hükümetinin her taraftan tehlike ile muhat bulduğuna bir zamanda ziraat sahasında yapıldu bu hayanetin cinayetten başka bir sey olmadığını kaydetmektedir sonra sovhozun derhal islahını ve müsebbiplerin mes'uliyetini celbini talep etmektedir.

Kalmuklara dair

Tarihin ve talin sevkile Asya'daki milli kökünden ayrılarak bugün Avrupa'nın şarkinde, Sovyetler İttihadi dahilinde, Edil bölünmüş. Don havzasında yerleşen ve mühtare itibarile pek büyük olmayan Kalmuk halkının mevcudiyeti ve iztirapları hakkında pek az kimsenin malumatı vardır.

Herkes Moğolistan', Moğolları ve onun dünyada muazzam bir devlet kuran başbuğu Çingiz Hanı bilir. Fakat bu büyük başbuğun kan kardeşleri olan ve ona gerek askeri seferlerinde gerekse devlet kuruluşu idare işlerinde yakından yardımcı eden Kalmuklar (Oyratlar) bu gün bir çokları için meçhuldür.

17 ci asır baidayetine çok kuvvetli ve bir vahdet arzeden Oyrat milleti arasında hüsnü gelen bir takım dahilî hareketler neticesinde 50 bin aileyi mütevacviz Oyrat şarki Avrupa'ya (Edil yolu) geçerek, orada Kalmuk namı altında yaşıyorlar.

O zamanlar tamamen hür olan, Edil ve Kaşpi boyu ıstehlerinde yerleşen Kalmuk-Oyratlar, maruf Kalmuk Hanı Ayuka'nın vefat tarihi olan 1724 e kadar bu yerlerde yabancı kuvvetlerin tahakkümünde uzak, tamamen müstakil ve başta kendi hanlık hakimiyeti olmak üzere milli bir hayat yaşıyorlar.

Bilahere Rus emperyalizminin taziyeli neticesinde Kalmuklar milli-siyasi istiklallerini kaybederek her hususta hakim Rusların esareti altında bulunmuşlardır. Fakat Kalmukların Rus esareti altına girmesi bir den bir ve arzısız olmuştur. Şöyle ki Ruslar ötedenberi milli bir hava içerisinde kendisi anâne ve adatile müstakil yaşamağa alışmış Kalmukların her adımında mukavemetleri karşışmış ve onlarla uzun boylu mücadelede bulunmuşlardır.

Zaman geçipce Rus emperyalizmi kuvvetlenince büyük Rus kuvvetine karşı mücadelelen faydasız olacağını gören Kalmuklar „köpekler“den kurtulmak ve milli istiklallerine tekrar kavuşmak maksadile Asya'ya dönmeye düşündüler. Kalmukları Asya'ya çeken şey ötedenberi canlı bir alaka ve rabite ile bağlı buldukları ve siyasi, idari meseleleri müstereken hallettikleri oradaki kardeşleriyle beraber milli bir vahdet temin etmek fikri idi. Sırf dini bir mahiyeti haiz motifler dahi bu fikri takviye ediyordu. Zira Kalmuklar budist idiler ve manevi reisleri Dalay Lama Tibet'e yaşıyordu.

Fakat Asya'ya dönmek fikrini doğuran sebep daha ziyade Rus hükümeti ajanlarının mahallî Kalmuk hanları, Kalmuk ehaline karşı yaptıkları kaba muameleler ve milli hakları öldüren zulüm ve şiddeti idi.

„Onlar yalan söylerken kızarmıyorlar“; „biz bu köpeklerin elinde mahv olacağız. Rusların tabiiyeti altında bize iyilik göstermeye ve me'sut yaşamağa imkân yoktur.“ İşte Kalmuklarda Rus hükümeti müesseselerine karşı hasıl olan kanaat bu idi. Rus hükümetinin „emperyalist“ siyaseti ve silâhi hükümet müesseselerinin keçilme zulumuna artık tahammül edemeyen Kalmuk halkının, nihayet beşte dördü, başta hanları Obuş olmak üzere, Edil boyundan hali surette tekrar Asya'ya geçtiler. Kalmukların Asya'ya dönüşünden bahsederek Rus profesörlerinden N. N. Firsof diyor ki: „Ecnabiler Rus hükümetine karşı derin bir neiret hissinden başka bir şey beslemeyezlerdi. Zira Rus hükümeti onları mütemadiyen aldatmak, istismar etmek ve yekdiğeri aleyhine çevirmekten başka bir şey yapmıyordu“.

„Avrupa'nın şarkında mezkûn bu günkü Kalmuklar, işte vaktile Asya'ya dönen Kalmukların tesadüfen kalmış bir bakiyesidir. Rus hükümeti de bütün zulüm ve taziyekini bu bir avuç Kalmuk bakiyesi üzerinde tatbik ediyordu.“

Kalmukların hukuku vaz'iyetleri son derece feci idi. Yukarıda işaret edildiği gibi tekmlî milli haklardan mahrum edilen Kalmuklar, Petersburg'dan tayin edilen vali, ataman gibi Rus memurları tarafından idare ediliyor ve onların tahakkümünde altında bulunuyorlardı. Rus âlimlerinden Kornievski'ye göre hakim Rus memurları „Kalmuklara bir vahşi gibi bakıyorlardı“.

„Memurlar Kalmukların mukaddesatını istiklakla karşılıyor, mabeterlerini kapıyor ve dini müesseseler reislerini kendi huzurlarına davet ederek onları Rus hakimî için dua etmeye icbar ediyorlardı“.

İşte bütün bunları gördükten sonra Kalmukların ve mineveren zümrenin kendi milli haklarını iade etmek ümidile 1917 Rus İhtilâli büyük bir sempati hissiyle karşılamaşına hayret etmemelidir. İhtilâlin baidayetine Kalmukların milli bir Kuralıyı toplandı, Kalmuk halkını idare için bir teşkilat vücutte getirdi ve Kazaklara sıkı bir rabite tesisine karar verildi. Bilahere „Oktobr ihtilâli“ müteakip, Kalmuk

halkı „siyah“ Rus tahakkümünden „kızıl“ Rus tahakkümü altına geçti.

Yeni zihniyet, yeni meslekler talim eden „Oktobr ihtilâli“ Kalmuk halkı için temamen yabancı, anlaşılması güç, bayağı bir şeydi. Yeni „talime“ göre Kalmukların asirlerinden beri faydalı bildiği şey müdür, müdümlük gördükleri şey de lüzumsuzdu. Azad ve ananâtına bağlı olan Kalmukların dini-„halkın aiyonu“, ailesi-„müzür“ ve çürük bir şey“, tarihi anâne ve büyüklere hümet gibi adati-„eski hayatın müzür bakiyesi“, müliyeti şahsiye-„inhilâl eden kâkiyeti“, müliyeti şahsiye-„inhilâl eden kâkiyeti“, müliyeti şahsiye-„inhilâl eden kâkiyeti“ ve mühteli emirlerle „eskilğin“ kökü keşmeğe başlandı. Ferdi hüriyyet yerine — kollektiv, şahsi teşebbüs yerine — fırka emri kaim oldu.

Tabii, bütün bunları Kalmuk şuruu hazm edemiyor ve neticede her Kalmuk bolşevik için „inhası lazim bir smif düşman“ oluyordu. Vaz'iyet bu şekle giren Kalmuklar da Kazaklarla beraber kendi beşeri hakları, vicdan hüriyyetleri namna bolşeviklere karşı yapılan mücadeleye aktif bir surette iştirak ettiler. Bu uğurda iki seneden fazla yürüttükleri gayri müsavî mücadelede bir çok kurbanlar verdikten sonra nihayet Rus bolşeviklerinin amansız iflası siyasetlerine, zulüm ve taziyelerine maruz kaldılar. Servetleri ellerinden alındı ve zenginler birer dilenci halına getirildi. Kalmukların felaketi yalnız bununla kalmıyor. Önde „kızillar“ yetimiyormuş gibi, arkasında „beyaz“ Ruslar vuruyor. İki taraftan taziyek edilen Kalmuklar bilhassa kadımlar, süt emer yavurları, emval ve hayvanlarile kendilerinin de bilmedikleri tararlara göz yollare başlıyorlar. Bunlardan bir çoğu uzun etmeğe daha vanda iken aklıktan, hastalıktan öldü ve ancak az bir kısmı Kara deniz sahillerine çikabildi. En son ve büyük manevi darbeyi Kalmuklar Novorossiysk ve Kara denizinin diğer limanlarındaki vapurların sahibi kesilen „beyaz Ruslardan“ yediler ve unutulmaz tahkirâmiz kaba muameleleri onlardan gördüler.

Bolşevik zümrenden halas olmak için bir envel vapura atılmak isteyen her Kalmugun önüne bir süngü dikiliyor ve „beyaz Rus“ askeri şöyle bağıyordu: „Nereye sokuluyormuz, bolşevikler sizi keçmece kıyamet kopmaz, haydi geri!“

Yalnız bu kadar değil. O sıralarda Novorossiysk taraflarında „kızillara“ karşı kahramanca mücadele eden genç Kalmuk alyebla bile vapurlarda yer verilmeye ve neticede alay „kızillar“ın pencenesine bira-

kıldı.

Bu acıyı Kalmuk halkının unutmamasına imkân yoktur. Rusların bu gayri insani muamelesi halkın edebiyatında bile yer bulmuş ve bu adalesizliği terennüm eden bir çok şarkile vücutte getirilmiştir.

İşte bu suretle yurdundan, zengin olarak ayrılan Kalmuklar, yollarında servetleriyle gaydederek Kara deniz sahillerine hasta bir vaz'iyette çiktiler. Kırmadan Bosfor sahillerine gelince artık temamen az ve periklerine çiktiler. Manen ve maddeten bitkin, yarın ne yapacağını, nasıl yaşayacağını bilmeyen Kalmuk muhacirleri işte bu suretle ötedenberi Bulgaristan, Yugoslav, Fransa, Polonya, Çekoslovakya'ya göçüp oralarda bir parça ekme bulmak için en azır işlerde, amaçe gibi, çalışmağa başladılar.

Fakat muhacretin açır şerati, yarmiki ekmeği temin edipse, muhacir-Kalmugun maneviyatını, ruhi ihtiyaclarını öldüremedi.

Dini ve medeni faaliyet bu gün bilhassa Çekoslovak ve Yugoslavya'da canlandırılmış ve muntazam bir hale getirilmiştir. Bundan başka Kalmukların milli-siyasi mes'eleleri de yok değildir. Muhacretin „Halmak Tangaçın Tug“ (Kalmuk milletinün bayağı) namı altında teşekkül etmiş bir Kalmuk siyasi teşkilat olduğu gibi bu teşkilatın mürevvifleri ekmeğ olmağ üzere bir mecumda dahi tesis edilmiştir. Mecumunun maksat ve fikri şöyle hulasa edilebilir:

1- Milletlerin istiklâl fikrine hizmet, 2- Kazaklarla beraber kendi milletinin istihlal ve istiklâl için mücadele etmek, 3- Don, Kubanlı ve sairlerinden ibaret olmak üzere müstakil bir Kazak devletinin teşekkülüne elden geldiği kadar yardım etmek.

İşte, bu hak Şark'tan gelen ve bu gün siyasi bir muhacir gibi Garpta yaşamak iztirarında bulunan Kalmukların muhacret hayatı ve onları meraklandırın siyasi ve harsi mes'eleleri!

Bu gün Rusya'da bolşevik mahkumiyetli altında bulunmak felaketine maruz kalmış Kalmuk milletinin esas kütlüsi, diğer milletlerle beraber, bolşeviklerin bütün cehennemî hayatını, tehlikeli, feci tecrübelerini görmüş ve acılarını tatmış bulunuyor.

Orada şimdiki budizm ruhanileri imha edilmiş, zaten az miktarda bulunan Kalmuk münevverleri kurşuna dizilmiş, hasılı: iktisadiyatı, dini, hayati, adet ve ananâtı üstüne getirilmiştir. Ve tabii her yerde olduğu gibi bunların yerine „Marksizm“, „Leninizm“, „kolhoz“, „kollektivize“, „dinsizlik“ ve „jurnalçılık“ gibi bolşevizm mahsulleri kaim olmuştur.

Rusya'da iğtişaş hareketleri

Don günlerinde Berlin ve Varşova gazetelerine akseden mevzuat malumatına göre Rusya'nın bir kaç mahallinde açık yüzünden iğtişaş hareketleri başlamış ve bu hareketler Sovyet hükümeti, diktatör Stalin aleyhine açık bir nümayiş mahiyetini almıştır.

Berlin gazeteleri Ekaterinburg'da vuku bulan iğtişaş hareketini şöyle anlatmaktadır: Eylül ortalarında Ekaterinburg şehrinin pazır meydanına karış, çocuklarla beraber toplanan ameleler meydana bulunan kooperatif dükkân ve ambarlarını çevirmişlerdir. 8 kişilik bir heyet kalabalıktan ayrılarak, kooperatif memurlarına müraacaat erzak ve manufaktura derhal taksim ve tevziine başlanılmamış talebinde bulunmuş, diğer bir grup amele de bütün telefonları ellerine almışlardır. Amele heyetinin uzun müzakeresini beklemeyen kalabalık, dükkân ve ambarlara sokularak şeker, un, bulgur, patates gibi erzazı dışarı çıkardıkları sonra pazır meydanına gelen Verhites fabrikası ameleleri, "Kahrolsun Stalin", "Kahrolsun komünistler" diye, yüksek sesle bağırış, ve hükümet dükkânlarını taşlamışlardır. Ameleler malları temamen tükettilikten sonra dükkâna gaz yakıtı dökerək yandırmışlardır. Hadise mahalline gelen G.P.U. süvari hissesi kalabalığa ateş açmış ve meydana çerçerere kaçanları kafile koymuşlardır.

Amele iğtişası ancak akşamı doğru bastırıldı bilmıştır. Bilahere yapılan tahkikatın anlaşılmasına göre yangın neticesinde 5 ambar ve 20den fazla dükkân yanmış, müsademe neticesinde de yüzden fazla amele ölmüş ve yaralanmıştır. Tenkilî müteakip kırk idareli tevkifler yapılarak, şehirden ölüyle ilan edilmiştir. Bundan başka Varşova gazetelerinin verdiği habere göre bu hadiseden bir kaç gün sonra Odesa liman ameleleri arasında da bir iğtişaş vuku bulunmuş ve ameleler erzaklarının ve maaşlarının azalması yüzünden ayaklanmışlardır. Az bir zamanda alevlenen hareket şiddetli bir müsademe şekli-

Çarlığın siyaseti yüzünden kasten cahil bırakılan, siyaseten zail, iktisadiyatı itibarlı fakir olan Kalmuk millîti şimdî Rus bolşeviklerinin zulüm ve iğnesi yüzünden kıyıcı bilmüş ve her kıyıcı iztirap içerisinde bulunuyor, biri-bolşevik mahkûmiyeti altında, diğeri de — muhaceret hayati-

İran'da Sovyet konsoloshanesi avlusunda 6 ceset bulundu

Enzeli muhabirimizin yazdığına göre Enzeli'nin yeni yapılmış bulvarını genişletirken Sovyet konsoloshanesine ait olan ve konsoloshane avlusunda bulunan eraziden bir kısmını bulvarla katmak lazım gelmiş; ameliyat esnasında topraktan 6 ceset meydana çıkmıştır. Sovyet konsoloshanesinde öldürülüp te bahçesinde toprağa bastırılmış olan bu 6 „kurban"ın hüviyetini meydana çıkarmak için polis çalışmaktadır. Gilan valisi ağı Divan Beyi bizzat Reş'ten Enzeli'ye gelerek tahkikatı idare etmektedir.

Gerek İran hükümet muhafilinde, gerekse muhaceret ve halk içinde bu hadise büyük bir heyecanı mucip olmuştur.

Bolşeviklerin konsoloshuk ve sefaret binelerinde cullatlıkla işgal ettikleri hakkında bu vakte kadar bir çok Avrupa matbuatında haberler çıkıyordu ise de Enzeli'de bulunan 6 ceset bolşeviklerin kanlı cinayetlerini isbat eden delillerden biri adlanabilir.

Komünistlerin tevkifi

Haziran'dan başlayarak Gilan'daki Sovyet müesseselerinde çalışmakta olan memurlar arasında İran hükümeti tevkifatı iora etmektedir. Bunlardan şimdiki kadar 200 kişi sürgün edilmiştir. Mevkuflardan İran tabiyetinde olanlar cenubi İran'a, Sovyet tab'aları ise Bakü'ye sevkedilmişlerdir. Sürgünlenen arasında Sovyet ticaret müesseselerinin müdürlerinden ve katiplerinden bir çok kimseler vardır.

ni almış ve G.P.U. memurlarıyla yapılan müsademe amelden 10 kişi ölmüş ve 40 kişi yaralanmıştır. Tevkif edilen 50 kişi meydana sosyal-demokrat hayı teşkilatına mensup onkisi talebe dahil. Talebeler iğtişası teşkil etmek cürmüne itham edilmişlerdir.

azdır şeraiti içerisinde vatanede ni halde...

Fakat Kalmuk muhaceret bütün bu iztiraplara tahammül edemeyen ergeç hüriyet güneşinin doğacağına kuvvetli bir iman besliyor ve bu imana mücadele ediyorlar. **Şavba Balinov**

Müşterek Kafkasya cephesinde

Kafkasya konfederasyonu hakkında

Kafkasya millî muhaceret teşekkülleri arasında müstakbel Kafkasya konfederasyonu misakına ait yapılan hazırlıkları haber alan Reş'te müntezir „Tergibi" nam İran gazetesini bu mevzuat tahsis ettiği baş makalesinde Kafkasyalı milletlerin müstevli Rus — bolşevikliğine karşı dahilice ırza etmekte oldukları yılmaz mücadele ile beraber, haricteki Kafkasyalı siyasi mütecillerin de müstakbel Kafkasya millî birliği uğrunda çalışmakta olduklarını taktikî bir lisan ile kaydetmektedir.

Kafkasya'da büyük bir demir yolu

Maverayı Kafkasya Sovyet gazetelerinin verdiği malumatı göre Sovyet hükümeti 2ci be senelik planda şimali ve cenubi Kafkasya'yı doğru bir demir yolu ile birleştirerek elektrikli yeni bir hattı kebir insanına karar vermiştir. İktisadi bilhassa askeri noktadan mühim olan yeni hat şimal Kafkasya ile cenubi Kafkasya yani Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ile

Azerb. özbek köylüleri

Tebriz muhabirimizden aldığımız malumatı göre geçen senelerde pamukçülük meşgul olmak maksadile Türkiistan'dan Azerbaycan'ın pamuk mevkâllarından Muğan ve Ağdam'a göçürülen Özbek köylüleri vaziyetlerinin perişanlılığı dolayısıyla Azerbaycan'ın tedricen terkederler. Türkiistan'a dönmektedirler. 2000 aileyi mütevaciz Özbek köylülerine, Türkiistan'dan köçürülürken, bolşevikler tarafından büyük vaatlerde bulunmuştu. Bilahere bolşevik vaatlerinin yalanan başka bir sey olmadığını gören ve sefil, perişan vaziyette bulunan Özbek köylüleri, yeşâne kurtuluş çaresini yurtuna dönmekte bulmuştu. 2000 aileden şimdi kala-kala

aslı Rusya arasındaki kara yolunu 100 kilometre kısaltmış olacaktır.

Yeni hat gayet zenkin kalay ve bakır madenlerinden geçeceği gibi gene bu yol vastasıile Kuzul Ordu cenubi Kafkasya'da az zaman içinde tahabüştü edilebilir ki Sovyet hükümetinin yeni hat inşasında katkı ettiği gaye daha ziyade bu askeri noktadadır.

Yeni aziller

„Komünist" gazetesinde (Nr. 202) okunduğuna göre son zamanlarda Mav. Kafkasya demir yollarını istila eden su istimal, hırsızlık, intizamsızlık ve sık sık vukubulan demir yolları kazalarına nihayet vermek maksadile demir yolları komisyonları hiç noksaların telafisi için ithah olmuş olduğu tedbirler meydanında bir çok meşul memurların azlına dahi karar vermiştir. Demir yolları komisyon müavini Mirovonov'un imzasile teblig edilen karare göre umum nakliyat müdürü mühendis Malikov, maliye şubesi müdürü Kehinov, 3-cü Gürcü müdürü Kuruykin mevkilerinden azedilmiş ve demir yolları müdürü Pozdeyev müavini P. Orconkidze ve diğer bir çok meşul memurlar şiddetle tektir edilmişlerdir.

500 aile ancak kalmıştır. Bu gidişle bunlardan da tedricen Azerbaycan'ın terkederler muhabakkaktır.

Türkiistan köylüleri için bilahere tahammül edilemeyecek bir serait vücutte getirileceği hiçte beklenmedik bir sey degildi. Zira yerli Türk halkı ağılttan öliürken Rusya'dan kafile kafile getirtilen Ruslar için nisbi bir rifah temin eden hükim Rus komünistlerinin diğer bir Türk unsurunun Azerbaycan'da kökleşmesine imkân vermeyerek muvakkat istifadeyi müteakip ona avdet yolunu göstermesi „Lenin millî siyaseti" namına yapılan Rus şöveniği ve kızıl emperyalizm siyaseti icabatındandır.

kip ric'ata mecbur oldu. İşgal tehlikesi Azerbaycan'ın ikinci merkezi — Genç'yü dahil sarmak üzere idi.

Tehlikeli sezen hükümet ordu göndermek suretile yardıma bulunması için Türkiye'ye müraacaat bulundu. Türkiye karatları tam ağır bir zamanda, yani bolşeviklerin Gençce yakınlarındaki Musulu istasyonuna yaklaşıldıkları sırada yetiştiler. İmdade gelen Türk hisseleri bizim kat'alarla beraber bolşeviklerin taarruzünü durdurarak onları iki hafta sonra yeniden Aşçakabula ric'ata mecbur ettiler. Bizim piyade hisselerimiz Türkiye piyade hisselerine dahil bulunuyor ve müşterek hareket ediyorlardı. Ben de o silalarda zırlı kat'ara komanda ediyordum.

Uzun ve şiddetli müsademelerden sonra nihayet Bakü 15 Eylül 1918de müşterek Türk — Azerbaycan orduları tarafından işgal edildi.

Hükümet Bakü'ya nakletti ve harbiye nazırlığa topçu generalı Samet Bey Mehmandar tayin edildi.

10 Teşrin Sanı 1918de Mondrus muahedeti mucibince Türkle Azerbaycan'ın tahliyye mecbur kalmıca, Bakü İngilizler tarafından işgal edildi. Harbiye nezareti tekar Genç'yü nakletmek mecburiyetini hissetti, Azerbaycan ordusunun teşkilî işte bu zamandan, yani Genç'yü nakilden sonra başlar.

Erkân harp ve ordu hisselerinin teşkilinde esas olmak üzere Rus nizamına ve kadroları alınmıştır. Harbiye nazırı muavinliğine A. A. Şihinski, büyük ekâni harbiye reişliğine general Selimof, erkân harbiye nübeyti generalıgına cen. Gaydabazı tayin edilerek büyük erkân harbiyyinin bütün şubeleri teşkil edilmiştir. Harbiye nazırı general Mehmandar Türkle tarafından açılmış Genç harbiye mektebini yeniden teşkil ederek mektep reişliğine miralay Keseminski'yi tayin etmiştir. General Yusufov Ağdam'da birinci piyade fırkasının teşkiline şuru etmiş ve fırka erkân harbiye reişliğine miralay Samet Bey Rafiyye tayin edilmiştir. Fırkaya birinci Cevanşir piyade alayı, 2ci Zakat ve 3cü Genç piyade alayları dahil bulunuyordu. Birinci Cevanşir alay komandanı ben, 2ci Zakat alayına Demirof, 3cü Genç alayına prens Kacar komanda ediyordu. (1919un ilk baharında 3cü Genç alayının komandanlığı o zamana kadar Kırım cumhuriyeti ordusunda bulunan, bilahere Türkiistan Azerbaycanı işgalını müteakip Azerbaycan'a gelen Kazım Bey almıştı). Tatar süvari alayı da birinci süvari Tatar alayı ve

2ci Karabağ süvari alayı olmak üzere iki kısme ayrılmıştı. Çavuş ve baş çavuş vücutte getiriliyor. Genç'de bir talim taburu vücutte getiriliyor. Ağdam'da ise bir metralyoz talim taburu ve miralay R. Şihinski tarafından bir topçu müfrezesi teşkil ediliyor. Genç'de bir istihkâm mektebi açılıyor. 1918in Mayısında bir çok Leh, Gürcü ve Şimali Kafkasyalı zabıtlar Azerbaycan'a gelerek askeri hizmete giriyor ve Azerbaycan'ın ordu teşkilatı ve islahi işlerinde büyük yararlıklar gösteriyorlardı.

Ferik Sulkeviç (Vilnah Lehistan Tatarlarından) erkân harbiye reişliğine tayin edilmiş ve erkân harbiyyenin gerek teşkilatı ve gerekse amelî işlerinde aktif bir iştirak gösteriyordu". Miralay Dunin-Martinskeviç (Leh) Azerbaycan ordusunda birayeti teşekkülünden itibaren intisap ederek bolşeviklerle vukubulan harplerde iştirak ediyor Azerbaycan'ın bolşevikler tarafından istilasına kadar süvari-cebel-topçu divizyonuna komandanlık yapıyordu.

General Sulkeviç general Selimofla beraber ordu hisseleri için kat'ı bir kadro ihzar etmişlerdi. Bu kadroya göre gerek süvari ve gerekse piyade fırkası 3 alaydan teşekkül ediyordu. Piyade alayı 3 tabır, 3 metralyoz bölüğü (her birinde 8 metralyoz), süvari istikşaf komandası, istihkâm bölüğü, rabıta komandası ve levâzım bölüğünden ibaret bulunuyordu. Bundan başka her alayda bir talim komandası ve orkestro bulunuyordu ki buralarla tabor askerleri gönderiliyor. Tabora şintünün sayı 650yi buluyordu. Süvari ve topçu alaylarının kadrosu Rus ordusunda olduğu gibi birakılmış ve buna dokunulmamıştı.

Fırkalar (süvari yahut piyade) bilavasita erkân harp reisine tabi bulunuyordu. (Azerbaycan ordusunda büyük erkân harbiye reisi ordunun talimie, erkân harbiye seferberlik planı, teşhisat yapmak gibi amelî işlerle meşgul oluyordu). Kadroların yeniden teşkilî işinde general Selimof'a yardım etmek maksadile harbiye nazırım emrile birinci piyade fırkası general Yusufov'un riyaseti altında hususi bir komisyon ihdas edildi. Komisyonunda aza olarak miralay R. Şihinski ve ben vardım.

(Arkası var.)

Erkân harp miralayı

İsrail

Ferik Sulkeviç Azerbaycan'ın bolşevikler tarafından istilasını müteakip Bakü'da bolşevikler tarafından kursuna dizilmişti.

Azerbaycan ordusu hakkında hatıralar

Malûm olduğu üzere Azerbaycanlılar Cenubi Kafkasya'nın diğer müslümanları gibi Çarlık devrinde askeri mükellefiyetten mahrum bulunuyor ve bunun yerine devlet kaabilinden hükümete hususi vergi veriyorlardı. Askerî mükellefiyet kanununun Azerbaycanlıları dahi teşmil edilmesine hususunda devlet dumasında bulunan Azerbaycan müessesilerinin vuku bulan teşebbüsleri, Rus hükümeti tarafından nazarı dikkate alınmıyordu. Şüphesiz bu ihmale sebep, bizim coğrafî vaz'iyet itibarile kardeş Türkiye hükümetile komşu olmamız idi. Bu vaz'iyet harbi umumi bîdayetine kadar devam ettikten sonra nihayet 1917de hükümet, Azerbaycanlılardan bir süvari alayı teşkiline karar verdi ve Tatar süvari alayı namile bir alay vücutte getirildi. Alay, büyük kinyaz Mihaıl Aleksandroviç'in Kafkasya yerli fırkasına dahil bulunuyordu. Rusların garp cephesinde harpte büyük yararlıklar gösterdiği için alay iyi bir nam kazanmıştı. Çar Nikola'nın sukutunu müteakip ihtilal zamanında teşekkil eden muvakkatî hükümet, Maverayı Kafkasya müslümanlarından ibaret bir kolordu teşkiline müsaade etti. Yeni teşekkül eden bu kolorduya komandan olarak Ferik A. A. Şihinski tayin edilmiştir. Ben şahsen o silalarda Romanya cephesinde bölük komandanlığında bulunuyordum. Muvakkatî hükümetin bu maksadesinden bilistifade Kafkasya'yı harekette ferik Şihinski'nin emri altına geçtim. Kolorduda teşkil edilirken ancak kolordu ve fırka erkân harbiyelerini teşkil edilebildi, çünkü muvakkatî hükümet düşmüştü ve Rusya'nın idaresi başına Lenin geçmişti.

Kafkasya'da hadiseler çok süratle inkişaf ediyor ve ilerliyor. Kafkasya bolşevizminden çok uzak bulunuyor ve ona yabancı idi. Yeni tarihî bir yola girmek üzere bulunan Kafkasya'da Maverayı Kafkasya Seym'i teşekkül etti ve 1918in ilk baharın-

da Şimali Kafkasya'da Dağlıb cumhuriyeti, Cenubi Kafkasya'da Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan olamk üzere 4 cumhuriyetin istiklali ilan edildi. Arık Kafkasya'da bolşevizme karşı mücadele başlamış bulunuyordu.

Bolşevikler Azerbaycan'ın Rus ehraliye nisbeten daha fazla olan Bakü şehrinde çok kuvvetli idiler. Diğer şehirlerde ise Ruslar nisbeten çok azdı ve az bir zamanda burarların istihlâsına muvaffak olundu.

Harekete geçmiş Azerbaycan'ın merkezini — Bakü'yu kurtarmak lazım idi. Bu mühim mese'lede en büyük rol, harbi umumi cephesinden yeni dönen ve genç cumhuriyetin yeşâne müteşkil, müsallah kuvvetini teşkil eden Tatar süvari alayının üzerine düşmüştü. Tatar alayına yardım maksadile başlıca olarak talebe ve mimnevverleri ihate eden ayrica „Yeşil askeri teşekkül" namile yeni bir kuvvet ihzar edildi. Bu yeni teşekkülün komandası bana verilmişti. Süvari bölüğüne miralay Rafiyyeli komanda ediyordu. Bu silalarda Gürcü hükümeti de bize zırlı kat'ra göndermişti.

İşte bu gayri kâfi kuvvetle Bakü'yu işgal için ihzarat amelîyesine başlandı. Az bir zamanda Bakü'nün yakınlarında bulunan Balacarı istasyonuna kadar bütün Azerbaycan bolşeviklerden temizlenmişti. Bu muvaffakiyeti gören ve büyük tehlike sezen bolşevikler karışık eski yoluna talebe başladılar, yani, bir millîti diğeri aleyhine çevirdiler. Neticede Bakü ve Semah'de „Mart hadisesi" namile maruf müesses hadiseler vuku buldu. Ermenileri müslüman aleyhine çeviren bolşevikler Ermenilerle beraber bir ikvî şehirden müslüman ehliyatı katliamına başladılar. Aynı zamanda Ermeni gönüllüleri Bakü'yu müdafaa eden bolşevik sıralarını tahliyye ediyorlardı. Aşçakabul istasyonuna kadar ilerlemiş bulunan bizim küçük kıtamız şiddetli müsademeyi müte-

Türkiye'de

Büyük bir dil kongresi

İstanbul gazetelerinin verdiği malumatla göre Gazî Mustafa Kemal Paşa Hz-zinin himayeleri altında çalışan Türk dili Tetkik Cemiyeti ilk kurultayını Eylül ayının sonunda yapacaktır. Dolmabaçe sarayında toplanacak kurultayda konuşulacak mevzular hakkında Cemiyetin bir nizamname gibi kabul ve tebliğ ettiği esaslar şunlardır: Türk dilini mensuletme, ilmi, medeni ihtiyaçlara ve müstakbel inkişafına göre tektik ve tesbit etmek. Bundan başka Türk dilinin etimolojik noktadan, Indo-Avrupa dilleri münaşebeti hakkında da sözler söylenecektir.

Kadın, erkek, her Türk yurttaş, Türk dili Tetkik Cemiyetinin azası olduğundan, beyanname bütün yurttaşların kendilerini kurultaya davetli sayabileceklerini kayettikten sonra orada bulun çalmak, yani şahsen söz söyleyerek münakaşalara karışmak istiyenlerin evvelce isimlerini bildirmelerini haber veriyor.

Her hangi millete mensup olursa olsun, arzu eden dil üleması Türk dili Tetkik Cemiyetinin bu kurultayına iştirak edebilecektir.

Beyannamede mühim bir nokta olarak şüda var ki bu il kurultay Türk dili Tetkik Cemiyetinin Ankara'da çalışacak umumî merkez heyetini seçecek ve Cemiyetin bütün yırtıya samil teşkilatını dahi kuracaktır.

Beynelmilel edebiyat akademisi

„Cumhuriyet“ gazetesinin yazdığına göre teşekkül etmek üzere bulunan „Beynelmilel edebiyat akademisi“ Türkiye'yi temsil etmesi için büyük şair Abdülhak Hâmid'e muracaat etmiştir.

Fransa'nın bir çok maruf profesör ve edipleri tarafından gönderilen muracaat mektubundan anlaşılacağına göre Abdülhak Hâmid'in tavsiye edeceği Türk muharrirlerinin eserleri bir tabî şirketi tarafından her lisanda nesredilecek ve dünyada aç tanınmış Türk ediplerine bir şöret temin olacaktır.

Türk tarihinin ana hatları

İstanbul gazetelerinde okuduğuna göre Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti „Türk tarihinin ana hatları“ yazmak üzere bazı zevatın ihtisaslardan istifade etmeğe karar vermiştir.

Eylülün onunda Dolmabaçe sarayında içtima yapan bu zevat Türk milletinin medeniyete huzmetlerini gösterecek olan bu büyük eserini muhtelif kısımlarını ve faslılarını tayin etmişlerdir. Eserin en mühim kısımlarını yazacak olanlar arasında Azerlerden Prof. Azaoğlu Ahmet, Kazan Türklerinden Sadri Maksudî ve Akçora beyler dahi vardır.

Bu eserin yaratılmasında iştirak edecek olanlar şunlardır:

Devlet hayatı faslının Türklerin siyasi terakkîye huzmetleri kısmı Azaoğlu Ahmet ve Sadri Maksudî, Türklerin harp sanaitine huzmetleri kısmı miralay Bakı, Ali Haydar Emir, bahriye lisesi tarih muallimi Fevzi, Ahmet Refik, Akçora Yusuf beylerle Naci Paşa tarafından yazılacaktır.

Fikir havatı faslının içtimaî müesseselerin terakkisine huzmetler, dil, din, hukuk, aile, örf, âdet ve sair kısımları Azaoğlu Ahmet, Sadri Maksudî, Hüseyin Namık beyler, ilimlere huzmetler, riyaziye ve heyet kısmı, Fatin, Hüsnü Hamit, Aliyur, Yusuf Razi beyler, tabiiyat ve tip kısmı Dr. Şühvi, Galip Ata, İbrahim Hakki, Osman Şevki beyler, tarih ve coğrafya kısmı Akçora Yusuf, Şemseddin, Ahmet Refik, Rağıp Hulusî, Hamit Sadi, İbrahim Hakki beyler, ilsele kısmı Abdüllülî Nevzat, Şemseddin, İzmirli İsmail Hakki, Ferit, Şekip Orhan Sadeddin beyler tarafından yazılacaktır.

Güzel sanatlar faslının Rasim, minyatür, nakkaşî kısımları Hamdullah Suphi, İbülâmin Mahmut Kemal beyler, mimari, tezyinî sanatlar, heykeltıraşlık kısımları Halit Etem, Ahmet Refik, mimar Sedat, mimar Şahap beyler, edebiyat, şiir, kitabet ve sair kısımları Dr. Samim, Köprülü zade Fuat, Ali Canip, İsmail Hikmet, Hasan Ali, Ahmet Cevat, Rağıp Hulusî beyler, musiki ve rakus kısmı Ali Rifat, Rauf Yekta, konservatür müdürü Yusuf Ziya, Musa Süreyya, Sadeddin beyler tarafından yazılacaktır.

İktisadi hayat faslının ziraat ve hayvancılık kısmı İbrahim Hakki, İhsan Abidin, Cevat Rüşdü, Ali Rıza Beyler, kara, deniz, hava nakliye vasıtaları kısımları Yusuf Kemal, Ahmet Ferit, Mustafa Zühtü, Ahmet Vehbi, Nizameddin Ali, ve Herake fabrikası müdürü Reşat beyler tarafından yazılacaktır.

Bir zafer ve bir mâtem

Varşova'dan mektup

Bu seneki beynelmilel yaz müsabakaları Lehlere bir çok muvaffakiyet ve zaferler getirdi. „Olimpiyad“daki konuşma, atlama, „Riga“daki at koşusu gibi fizik ve atletik müsabakaların fevkinde Lehlere cihan şöhreti kazandıran ve aynı zamanda ilim ve fen sahasında değerli bir kıymet verdiren hadise, Almanlar tarafından teşkil olunupta Berlin'de cereyan eden beynelmilel Avrupa tayyare müsabakasında kazanılan zafer oldu.

Malûm olduğu üzere bu müsabakada Lehli mühendisler tarafından orjinal bir sistem üzerine yapılmış Zvrno Leh tayyaresi ile uçan Lehli mülazım Zvrko birinciliği kazanmıştır. Mezkûr tayyareyi inşa eden mühendislerden Vigura dahi kendisine refakat etmiştir.

Leh tekniği ile tayyareçiliğinin beynelmilel üstünlüğünü temin eden bu hadisenin kahramanları Varşova'ya birer „Mülli kahraman“ şifatiyle gelmiş, gerek resmi muhafil ve gerekse ehali tarafından emsali görülmeyiş büyük bir heyecan ve sevinçle adeta padişahlar için bile müyesser olmayan bir tezahüratle istikbal edilmişlerdir.

Avrupa'nın müstait milletlerinden birini teşkil ettiği halde, yüz seneden beri istiklâlîna fasla verilecek esaret altında

tutulana bu millet şimdi istiklâlîni iade etmek suretile, millî kuvvetlerini serbestce inkişaf ettirmek imkânından doğan bu medeni muzaferiyetin neş'esile sevinç heyecanları geçirmekte iken, heyhat, kahramanların feci ölümü ile neticelenen bir hava kazası yüzünden esefli mâtem günleri yaşamak mecburiyetinde kaldı.

Lehli tayyareçilerin Prağ'da yapılmakta olan tayyare bayramına iştirak maksadile Varşova'dan uçarken hudutta müthiş bir fırtına yüzünden düşerek feci surette öldükleri cihan matbuatına aksettii.

Kahramanların şu suretle ölüşleri bütün Lehistan'da millî bir mâtem şekline aldı. Geçen perşembe bütün Varşova defin merasimine iştirak etti. Teşyi merasiminde yüz binlerce ehali vardı. Hükümet namına içra olunan defin merasimine sayısız millî müesseselerden maada Lehistan hükümeti zeminde bulunan kor diplomatik dahi iştirak etti, aynı zamanda Varşova'da mukim muhtelif millî koloniler de bu elim hadise dolayısıyla Leh milletinin mâtemine iştirak ettiler. O cümleden olarak Varşova'da mukim Azerbaycan kolonisi namına müteveffa kahramanların aileleri ile beraber resmi hükümet makamlarına taziyet telgrafları gönderilmiştir.

19. 9. 32

Troçki'nin viza mes'elesi

Şimdi İstanbul'da ikamet etmekte bulunan sabik Sovyet komiseri Troçki'nin tedavî edilmek maksadile Avrupa'ya çıkmağa çalıştığı, fakat müteaddit Avrupa hükümetleri tarafından vukubulan müsaade teşebbüslerinin akim kalarak hiç bir yerden viza almağa muvaffak olmadığı malûmdur.

Bir müddet evvel Çekoslavak seyyahlerinden birisinde tedavî edilmesine Çekoslavak hükümeti tarafından resmen müsaade edilerek viza verildiği haberi matbuat vasıtasile teyyüt etti. Çekoslavak hükümeti müsaadeyi verirken merhumun siyasiyatle kat'iyen iştiğal etmeyeceğini ve sırf tedavisine bakacağını dahi şart koymuştu. Şart kabul eden Troçki'nin hareketle hazırlanmış haber veren Avrupa matbuatı bir kaç gün sonra Çekoslavak hükümetinin müsaade kararını geri aldığı, hınaenaleyh viza verilmekten imtina ettiğini haber verdiler. Bilahere anlaşılacağına göre hükümetin kararı geri almasına mühim sebep Çekoslavak gazetelerinin hemen-hemen hepsi tarafından yapılan şiddetli protestolar olmuştur. Malûm olduğu üzere vaktile Sovyetlerin harbiye komiseri ve hükümet erkânından olan Troçki, Rusya'daki Çekoslavak millî lejyonlarını imhaya matul hareketlerde bulunmuş ve millî bir gaye güden Çek lejyonlarına karşı şiddetli mücadeleler açmıştır. İşte Troçki'yi bu itibare millî bir düşman gibi telakkî eden Çek millî matbuatı Sovyet komiserini bu noktada ihdam etmiş ve Çek millette düşmanlık yapmış bir adamın Çek topraklarına ayak basmasını caiz olmadığımı ileri sürerek hükümetin müsaade kararına şiddetli itiraz etmiştir. Her taraftan protesto

seslerine maruz kalan hükümet, nihayet müsaade kararını geri almak ve viza verilmekten imtina etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Çekoslavak gazetelerinin bu hakta nezer yazdıklarına dair kararimize bir fikir vermek için bazıları hülâse ediyoruz: Kararın geri alındığından bir gün evvelisi en çok müntezir gazete olan „Yeni Siyaset“ gazetesi bu hususa tahsis ettiği başmakalesinde diyor ki: „Çek kanını aktırmış olan Troçki'nin yeri Çek seyyahleri değil, Prağ'ın merkezi hapisanesidir“.

Nosyonel-demokratların „Halk Yaprakları“nda gazeteleri ve bir çok gazetelerin bu kabîl neşriyatlarını müteakip en fazla itiraz sesini Çekoslavak lejyonlarının mürevvici efkâr „Legia“ gazetesi çıkmıştır. Bu gazeteye göre Troçki'nin Çekoslavak'ya gelmesine müsaade etmek Troçki'nin idaresi altında bulunan bölgevikler mücadelede kurban giden lejyonerlerin aziz hatrasını istihkak etmek demektir. Gazete ilave ediyor ki: Troçki Çekoslavak lejyonerlerle bizzat harp etmişinde onların imhasına çalışmış ve bu işin teşkilatçısı olmuştur. Onun emirleri askerî bir düşman imha etmeği değil, umumi devleti bir mahiyeti hâiz katliamlar icrasını emir idi“. Bu noktadan Troçki aleyhine dava ikâme edilebileceğini kaydeden gazete, harpte ölenlerin akraba ve ailelerine müracaatla bir teklifile bulunuyor ve diyor ki: „Troçki buraya gelmiş medeni cumhuriyet müddeiyi umunissine mürcuat ederek Troçki aleyhine bir dava açmız. Bu işte gazetemiz size her hususta yardımını esirgemiyecektir“.

Muhtelif haberler

— Sovyet gazetelerinde okuduğuna göre Fransa reisicumhuru M. Doumer'ı öldürdüğü için bir müddet evvel idam edilen Gorgulof'un Rusya'da bulunan annesi ve hemşiresi kolhozlardan hububat hırsızlığı yapıtlarından G.P.U. tarafından tevkif edilmişlerdir.

— Londra gazetelerinde intişar eden habere göre Hint-Afgan hududunda ayaklanmış yerli dağ kabileleriyle İngiliz-Hintli askerî arasında şiddetli müsademeler olmuştur. İngilizler müsademede top, tank kullanmış ve tayyare ile 27 köyü bombardıman etmişlerdir.

— Bir müddet evvel Lehistan'la Sovyet Rusya arasında yapılan siyasi mahbus mübadelesi neticesinde kurtulurak Lehistan'a gelenlerin Leh gazetelerine anlattıklarına bakılırsa Ukrayna'da baş veren şiddetli açlık neticesinde yamyamlar gibi insan yemeyi yak'aları vuku bulmuş ve bir kaç aile kenedi çocuklarını yemişlerdir.

İdareye mektup

Pek muhterem müdür Beyefendi! „Azerbaycan Petrolçular Cemiyetinin“ geçen Ağustosun Sınde vuku bulan fevkalade içtimaî Ağa Hüseyin Tagiyef'in (maruf ve muhterem Tagiyef ailesile hiç bir karabete yoktur) Cemiyetten tardinde mütefakkar karar vermiştir.

Kararın müdri sodur; yukarıda ismi geçen zat, Azerbaycan'a ve onun millî menefinde düşman olan bazı petrolçular mahafilinde elinde alarak kendi azalarının ve millî Azerbaycan petrolçularının menafini müdafaa maksadını güden millî „Azerbaycan Petrolçular Cemiyetini“ itifaa, yalan, entirik yolu ile dağıtmak teşebbüsünde bulunmuştur.

Yukarıda ismi geçen zatın antinasyonel hareketi hakkında bir fikir edimneleri maksadile mezkûr muhterem gazetemin vasıtasile vatanperver muhacirleri bildirilmelerini rica ile hörmetlerimi takdim eylerim efendim.

Azerbaycan Petrolçular Cemiyeti reisi:

Muhsim Selimov

Kâtip: M. Hüseyin Kul-zade

Azerbaycan'da

Hububat toplanmıyor

Bakû gazetelerinin büyük bir telaşa haber verdiklerine göre („Komünist“ Nr. 203) Azerbaycan'ın hububat planı büyük bir tehlike altındadır. Ağustos ayı planı mucburiyetle 230.000 sentr hububat toplanmaliken ancak 81.000 sentr toplanabilmiş, yani planın 35 nisbeti ikmal edilmiştir.

En büyük hububat mntakalarından Astrahanbazar, planın ancak 28,8 nisbetini ikmal edebilmiştir. Vaz'iyetin vehametini gören Azerbaycan Kom. İrka merkezi bu münaşebete vermiş olduğu bir karardında vaz'iyeti mahallında tektik etmek maksadile her kalan mntakalara mes'ul komünistlerin gönderilmesine ve bu işte mes'ul olanların şiddetli ceza ile tecziyesine karar vermiştir. Gazetinin ilave ettiğine göre zaten pamuk işlerinde geri kalan Azerbaycan mntakalarının hububat toplanması işinde dahi geri kalması bir „rezalettir“.

Yeni mahkûmlar

Aynı gazetedeki okuduğuna göre bir müddet evvel ziyancılık yapmak cürmüle tevkif edilen Şeki kooperatif memurlarından 31 ve Gence kooperatif memurlarından 20 kişisinin muhakemesi Azerbaycan yüksek mahkemesi tarafından yapılmış ve neticede mazzunlar muhtelif müddetlerle hapis cezasile tecziye edilmişlerdir.

„Kolçomak“lar uymuyor

Bu unvan altında „Komünist“ gazetesine (Nr. 201) gönderilen bir mektupta Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde faaliyetle bulunan „kolçomak“ zenkin köylülerin hükümet ve İrka aleyhine müteveccit faaliyetleri şöyle tasvir edilmektedir:

„Kolçomak“lar geceleyin kolhozlara ait hububat biçmekte, tarla ve ambarları yandırmakta, imkân buldukca su bentlerini açıp pamuk tarlalarını suya çark etmek suretile imha etmekte, kolhoz işçilerini, muhbirleri öldürmekte hâla devam etmektedirler. „Kolçomak“ların bu kabîl „inkilâp aleyhdarı“ faaliyetlerini önüne geçemektense köy teşkilatları ve milisleri bilakis bu tahripkâr ve muzur unsurları himaye etmektedirler“.

Mektup sahiplerine göre „köy mes'ul işçilerinin aleni himayesinden cesaret alan „kolçomak“lar faaliyetlerini dahada artırıyor ve kolhozları, kooperatifleri dağıtmaya çalışıyorlar. Mesela bir müddet evvel Gökçay'ın Karabakkal mntakasında „kolçomak“lar kooperatife taarrüz ederek mevci manufatura ve erazî yağma ettikten sonra hadise mahalline gelen köy sovyet reisine de ateş açmışlardır. Neticede yakalanan bir kaç „kolçomak“ bilahere milis reisleri tarafından serbest bırakılmıştır. ki buda „kolçomak“lar himayesi ve hükümetle hiyamet etmekten başka bir şey değildir“.

Gazetinin ilave ettiğine göre Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinden gelen muhbir mektupları oralarda dahi bu kabîl hadiseler sık sık vukubulduğunu, lakin hükümet müesseseleri tarafından önüne geçilmediğini kaydetmektedir.

Gence mensucat fabrikası hakkında

Gence mensucat fabrikasının tesisi ve faaliyete başladığı gününden bu güne kadar hala muntazam bir hale gelmediğini her fırsatta kaydeden Tiflis ve Bakû gazeteleri gene müzimin bir hastalıkla malul bu fabrikadan bahsetmektedirler. Son gelen „Zarif Vastoka“ (Nr. 198) gazetesinde okuduğuna göre Mavrayı Kafkasya'nın en iyi ve son sistem fabrikalarından biri olan Gence mensucat fabrikasında işler hâla eski halinde devam etmekte ve fabrika arzu edilen istihşalı veremekten aciz bir vaz'iyettedir. Kabahatli amelelerin, bilhassa komünist ve komsol amelelerinin ihmalkarlığından herben gazetesi aynı zamanda amele tehzatının görat bir vaz'iyette olduğunu işare ederek, diyor ki:

„Komünist ameleler fabrikada rehberlik yapıyorlar. İşten kaçanlar ve boş vakit geçiren amelelerin sayı gününden gün artmaktadır. Amelelerin işe mes'ulesine kat'iyen ehemmiyet verilmemiştir. Fabrika lontanısında her gün bulgur yeyen ve et namına bir şey görmeleyen ameleler: „Bu yemekte ancak bu kadar ve bu şekilde çalışılır“ gibi aleyhdarane şeyler söylemektedirler.“

Verantwortlicher Redakteur: Ernst Gebhardt, Berlin
Druck: A. Wesemann, Berlin SW 11, Stresemannstrasse 72
Verlag: M. E. Resul-zade